

HAR IKKI TILLI SHAXS TARJIMONMI?

Maxmudov Xudoyshukur Alisherovich
Ma'mun Universiteti Filologiya fakulteti
Roman German filologiyasi kafedrası,
ingliz tili o'qituvchisi, Xiva, O'zbekiston
Ergashev Sardorbek Zavqiddin o'g'li
Mamun universiteti, Filologiya va tillarni o'qitish:
ingliz tili yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Butun dunyoda tarjima universal faoliyatga aylandi. Ikki tillilik kontsepsiya sifatida psixolingvistika sohasiga asoslangan bo'lib, uning tarjima nazariyasidagi roli to'g'risida turli olimlar turli xil qarashlarga ega. Tarjima faoliyati nima? Ikki tillilik nima? Bu ikki tushuncha o'rtasida o'ziga xos aloqa bormi? Tarjimaning umumiy nazariyasida ikki tillilikning o'ziga xos vazifalari nimalardan iborat? Bu maqolada javob beradigan savollar. Maqolada tarjima mahoratining tug'maligi va ikki tillilik o'rtasidagi bog'liqlik ham ko'rib chiqiladi. Tabiiy tarjima, ijtimoiy ikki tillilik, professional ikki tillilik va mahalliy tarjima kabi atamalar ko'rib chiqiladi. Tarjimonlarni tayyorlashga ehtiyoj bormi? Ikki tilli kishining tarjima faoliyatida metalingvistik bilimlarning o'rni qanday? Bularning barchasi ushbu maqoladagi muhokamalarimizning asosini tashkil qiladi.

Kalit so'zlar: Ikki tillilik zarurligi, Murakkab va koordinatali ikki tillilik, Tarjima ikki tillilik bilan sinonimmi, Ikki tillilik va tarjima o'rtasidagi munosabat, Ikki tilli tug'malikning tarjimaga ta'siri.

Абстрактный. Во всем мире перевод стал универсальным видом деятельности. Двуязычие как понятие базируется в области психолингвистики, и разные учёные имеют разные взгляды на его роль в теории перевода. Что такое переводческая деятельность? Что такое двуязычие? Есть ли определенная связь между этими двумя понятиями? Каковы особые задачи двуязычия в общей теории перевода? Именно на эти вопросы ответит данная статья. В статье также рассматривается взаимосвязь между врожденностью переводческих навыков и двуязычием. Рассмотрены такие термины, как естественный перевод, социальное двуязычие, профессиональное двуязычие и местный перевод. Есть ли необходимость в обучении переводчиков? Какова роль металингвистических знаний в переводческой деятельности билингва? Все это составляет основу нашего обсуждения в этой статье.

Ключевые слова: Необходимость двуязычия, Сложный и скоординированный двуязычие, Является ли перевод синонимом двуязычия, Связь между двуязычием и переводом, Влияние родного двуязычия на перевод.

Abstract. All over the world, translation has become a universal activity. Bilingualism as a concept is based in the field of psycholinguistics, and different scholars have different views on its role in translation theory. What is translation activity? What is bilingualism? Is there a specific connection between these two concepts? What are the special tasks of bilingualism in the general theory of translation? These are the questions that this article will answer. The article also examines the relationship between the innateness of translation skills and bilingualism. Terms such as natural translation, social bilingualism, professional bilingualism, and local translation are examined. Is there a need to train translators? What is the role of metalinguistic knowledge in the translation activity of a bilingual person? All this forms the basis of our discussion in this article.

Key words: The need for bilingualism, Complex and coordinated bilingualism, Is translation synonymous with bilingualism, The relationship between bilingualism and translation, The influence of native bilingualism on translation.

Kirish va dolzarbligi. Butun dunyoda bir nechta tillar mavjud. Har bir inson kamida bitta tilni biladi, u bolaligida o'rganadi va gapirish va yozish uchun muntazam ravishda foydalanadi. Biroq, ko'p odamlar bir yoki bir nechta qo'shimcha tillarni tanlashadi yoki o'rganishga majbur. Ikki tilli bo'lishning ko'plab afzalliklari bor, masalan, lingvistik va metallingvistik qobiliyatlarni yaxshilash, shuningdek, turli xil fikrlash, tushunchalarni shakllantirish, og'zaki qobiliyatlar va umumiy fikrlash kabi kognitiv moslashuvchanlikni yaxshilash.

Ikki tillilik zarur, lekin tarjima mahorati va samaradorligi uchun etarli emas.

Ko'p odamlar ikkinchi tilni o'rganish qobiliyatiga ega. Bu bir mamlakatdagi boshqa til yoki boshqa davlatning mutlaqo boshqa tili bo'lishi mumkin. Hozirgi kunda dunyo bo'ylab chet tili kurslarini taklif qiluvchi bir qancha institut va maktablar paydo bo'lmoqda. Ko'pgina kollej va universitetlar o'zlarining muntazam o'quv dasturlariga chet tili kurslarini ham kiritdilar. Boshqa tilni o'rganayotganda, siz uning asosiy grammatikasini tushunishingiz va uning so'z boyligini o'rganishingiz kerak. Ikki tilli bo'lish tilga nisbatan sezgirlikni, fikrlashda ko'proq moslashuvchanlikni va tinglash uchun yaxshi quloqni taklif qiladi. Shuningdek, u insonning ona tilini tushunishini yaxshilaydi. Bu boshqa madaniyatlar uchun eshiklarni ochadi. Bundan tashqari, boshqa tillarni bilish bir nechta ish variantlarini taklif qilib, martaba imkoniyatlarini oshiradi.

Metodlar va o'rganilish darajasi. Ikki tillilik atamasi "bi" va "lingua" so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, ikki tilni anglatadi. Qisqa Oksford lug'ati ikki tilni ikki tilda bo'lish, gapirish yoki yozish deb ta'riflaydi. Ikki tilni to'liq egallash ikki tillilik sifatida belgilanadi. Odatda, odamlar dastlab bitta tilni, ya'ni birinchi tilini yoki ona

tilini o'zlashtiradilar. Keyingi tillar turli sharoitlarda turli darajadagi kompetensiyalarga o'rganiladi. Ushbu o'rganilgan tillarda so'zlashuvchilar ikki tilli bo'lib o'sadi, lekin odatda ikkinchi yoki boshqa tilni o'rganish har qanday darajada birinchi tilni o'zlashtirishga bog'liq bo'lgan faoliyatdir va bu intellektual jihatdan boshqacha jarayondir. Ikki tillilik - bu o'smirlik davridan so'ng, birinchi tilning asosiy tuzilishi va lug'atini allaqachon yoki deyarli yoki to'liq o'zlashtirgandan so'ng amalga oshiriladigan qasddan qilingan faoliyat. Faqatgina ikkinchi til bilan aloqada bo'lgan odam tilning qanchalik murakkab ekanligini va uni o'zlashtirish uchun qancha kuch sarflash kerakligini tushunadi.

bir vaqtning o'zida ikkala tilni bir xil sharoitda va sharoitda qo'llash tajribasidan olinganmi yoki har bir tilni turli sharoitlarda ta'sir qilish natijasida olinganmi yoki yo'qmi, odatda ikki tillilikning ikki turini ajratish mumkin. Thierry (1978) o'zining "Haqiqiy ikki tillilik va ikkinchi tilni o'rganish" asarida "mukammal ikki tilli" atamasi ikkita narsani nazarda tutishini ta'kidlaydi.

1. Bir kishi ikkala tilda teng darajada yaxshi gapiradi
2. Birida ikkita ona tili bor

Birinchi stsenariyning misoli, Britaniya hukmronligi davrida Hindistonda yashovchi ingliz bolalari ingliz tilini ota-onalaridan o'rgangan va hind tilini hamshiralari yoki oila xizmatkorlaridan o'rgangan. Bu ikki tillilikning umumiy holati deb hisoblanmasligi mumkin, chunki odam ikki tilda bir xil darajada gapira oladimi yoki yo'qligini o'lchash qiyin yoki umuman imkonsiz bo'lishi mumkin. Bu shunday, chunki; solishtirish uchun hech qanday mezon o'rnatilmagan. Mukammal ikki tillilikning ikkinchi turiga kelsak, ona tili deganda aslida nimani anglatishini va hatto tillarni qanday o'zlashtirishini ko'rib chiqish mumkin.

Thiery (1978: 146) ona tilini "bolaning suvga cho'mish orqali, ya'ni u bilan muloqot qilish uchun atrof-muhit tomonidan chiqarilgan tovushlarga tabiiy reaksiyasi orqali o'zlashtirgan til yoki tillar" deb ta'riflaydi. Demak, ona tilini boshqa til orqali o'rgatilmagan deb hisoblash mumkin. Agar kimdir bu ta'rifni qabul qilsa, u qanchalik yaxshi gapirishidan qat'i nazar, uni o'qish orqali o'rgangan bo'lsa, uni haqiqiy ikki tilli deb hisoblash mumkin emas. O'zlashtirilgan ikki tillilik ikki til o'rtasida o'zaro aralashuvga olib keladi. Interferentsiya talaffuzda, grammatikada va hatto so'zlarning ma'nolarida ham bo'lishi mumkin. Ikki tilli odamlar ko'pincha o'zlarining ikkita tilida "aksent" bilan gaplashadilar, chunki ular bir tildan ikkinchisiga ma'lum talaffuz xususiyatlarini olib yuradilar. Shunday qilib, Thieryning fikriga ko'ra, haqiqiy ikki tilli - bir xil ijtimoiy va madaniy darajadagi ikkala til hamjamiyatlari tomonidan qabul qilingan kishi. Tarjima ideal holda ikki tillilik masalasidir, chunki u ikki til bilan bog'liq. Ikki tillilik, albatta, shaxsning ikki tilda bir xil malaka darajasida gaplasha olish qobiliyatidir. Bu ikki tilni o'zlashtirish va bilish bilan bog'liq va bu ikki tilni bir

darajaga olib chiqishni talab qiladi. Bell Rojers ikki tillilarni Murakkab va Koordinatalarga ajratadi. Lambert (1978: 137-138) bu tasnifga qo'shiladi va unga ko'ra,

Murakkab ikki tilli ikki tilni bir vaqtning o'zida (go'daklikdan) o'rgangan va suhbatdoshlar bilan ikki tilni teng darajada yaxshi va ko'pincha bir-birining o'rnida ishlatgan kishi deb ta'riflanadi. Bu haqiqiy yoki mukammal ikki tillilik sifatida ham tanilgan. Murakkab ikki tillilar uchun turli tillardagi so'z va iboralar bir xil tushunchadir. Bu shuni anglatadiki, "chien" va "it" bu turdagi frantsuz-ingliz tilida so'zlashuvchi uchun bir xil tushuncha uchun ikkita so'zdir. Bu ma'ruzachilar odatda ikkala tilni ham yaxshi biladilar.

Koordinatali ikki tilli - bu har bir til uchun turli xil o'zlashtirish sozlamalariga ega bo'lgan kishi, ya'ni o'zlashtirish vaqtlari (chaqaloqlikdan keyin o'rganilgan ikkinchi til) va ijtimoiy-madaniy kontekst, bir til uyda, ikkinchisi esa uydan tashqarida (maktabda yoki maktabda). Buni "la bilingual d'expression" deb ham atash mumkin, ya'ni ikkinchi tilni ish tili sifatida o'zlashtirish, masalan, yaxshi frantsuz tilida gapirish, lekin ikki tilli so'zlarni va iboralarni muvofiqlashtirish uchun so'zlovchining ongida ularning barchasi o'ziga xos tushunchalar bilan bog'liq bo'lib, bu turdagi ikki tilli so'zlovchi "chien" va "it" uchun turli xil assotsiatsiyalarga ega ikkinchi tilda fikrlashga xalaqit berishi mumkin, bu so'zlovchilar juda boshqacha intonatsiya va talaffuz xususiyatlaridan foydalanishlari, ba'zan esa o'zlarining har bir tiliga har xil shaxsiyatga ega bo'lish hissini tasdiqlashlari mumkin.

Murakkab va koordinatali ikki tillilik o'rtasidagi farq ko'rib chiqildi. Ko'p tillilar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda ko'pchilik qo'shma va koordinatali ikki tillilik o'rtasidagi oraliq xatti-harakatni ko'rsatadi. Ba'zi mualliflar farqni lug'at emas, balki faqat grammatika darajasida amalga oshirish kerakligini taklif qilishdi, boshqalari "koordinata ikki tilli" ni tug'ilishdan boshlab ikki tilni o'rgangan kishining sinonimi sifatida ishlatishadi, boshqalari esa bu farqni butunlay olib tashlashni taklif qilishdi.

Ikki tillilikda har doim mutanosib ikki tillilik, til hukmronligi g'oyasi masalalari mavjud, chunki mukammal ikki tillilik haqida gapirib bo'lmaydi, shuning uchun tarjimaga nisbatan ekvivalentlikni baholash qiyin. Faqat bir tilning boshqasidan ustunligini o'lchash kerak.

Kognitiv kompetentsiya darajasida ikki yoki undan ortiq tilni juda yaxshi biladigan ikki tillilar, masalan, qo'shma va koordinatali ikki tillilar, kognitiv qobiliyatlari yuqori va tilni yaxshiroq o'rganuvchilar (uchinchi, to'rtinchi va boshqalar) ekanligi qayd etiladi.) bir tillilarga qaraganda kechroq yoshda. Dunyo tushunchalarini bir nechta uslubda belgilash mumkinligi haqidagi dastlabki kashfiyot bu ikki tillilarga afzallik beradi.

Ikkalasini ham bostirishga ham, kengaytirishga ham olib kelmaydigan aloqa bu tarjimadir. Turli tillarda so'zlashuvchi ikki kishi suhbatlashishi bilanoq, uchinchi tomon orqali yoki to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish kerak. Pol Kholer (1973) tarjimaning

leksik darajalari va ikki tillilik rolini hisobga olgan holda amaliy misollar keltirib, ikki tillilik va tarjima o'rtasidagi munosabatni muhokama qiladi. Xoler, shuningdek, qoniqarli mashina tarjimasi yo'qligini aytadi, chunki til tuzilishi murakkab va so'zlar ishlatilgan kontekstga qarab bir nechta talqinga ega. Mashina tarjimasi so'zlarning turli ma'nolarini farqlay olmaydi.

Tarjima ma'no nazariyasining amaliy qo'llanilishidir. Bu ma'no turli darajalarda va turli birliklar uchun, ya'ni so'zdan iboraga, gapdan matnga tahlil qilinishi mumkin. Tarjimada ma'noning ahamiyatini Piter Nyumark (1982) ning so'zlarida ko'rish mumkin, u tarjimani "matnning ma'nosini muallif matni nazarda tutgan tarzda boshqa tilga berish" deb ta'riflaydi. Evgeniy Nida shuningdek, tarjimani "reseptor tilida manba tilidagi xabarning birinchi navbatda ma'no jihatidan, ikkinchidan, uslub jihatidan eng yaqin tabiiy ekvivalentini takrorlash" deb ta'riflaydi. Yuqoridagi ta'riflardan shuni ko'ramizki, har qanday tarjima faoliyatida ma'no ustuvor bo'lishi kerak, chunki u doimiy bo'lgan ma'no va shunday tutilishi kerak; shakl tarjimonning uslubiga yoki matnga qarab o'zgarishi mumkin.

Catford (1965:20) tarjimasi shunchaki "bir tildagi matnli materiallarni boshqa tildagi ekvivalent matnli material bilan almashtirish yoki almashtirishni" nazarda tutadi. Biroq, ekvivalentlik tushunchasi ba'zi muammolarni keltirib chiqaradi, chunki u turli yo'llar bilan talqin qilinishi mumkin. Ekvivalentlikda nafaqat so'z, balki kontekst ham hisobga olinadi.

Tajriba qismi: Tarjima ikki tillilik bilan sinonimmi?

Tarjimaning ikki tilliligi va har bir ikki tili shaxs avtomatik tarzda tarjimon bo'lishi tarjima amaliyotidagi umumiy noto'g'ri tushunchalardan biridir. Lekin bu haqiqatan ham shundaymi? Har bir ikki tili tarjimon bo'lishi yoki bo'lishi mumkinmi? Bu savolga samarali javob berishdan oldin, ikki tili kim ekanligini va tarjimon aslida nima qilishini tushunishi kerak. Ikki tillilik va tarjima o'rtasidagi munosabatni tushunish ham juda muhimdir. Yuqoridagilarni tushunish o'quvchiga tarjima ikki tillilik bilan sinonim emasligini bilishga yordam beradi, garchi biri ikkinchisini to'ldirishi mumkin.

Ijtimoiy, professional va mahalliy kabi ikki tillilikning turli turlari bu erda muhokama qilinadi.

Ikki tillilik va tarjima o'rtasidagi munosabat

Xoler (1973) fikriga ko'ra, ikki tillilik tildan foydalanishda ba'zi umumiy savollarni ko'rib chiqishga va inson ongi turli xil islohotlarni qanday boshqarishi haqida ko'proq ma'lumot olishga yordam beradi. Tarjima ma'no nazariyasining amaliy qo'llanilishi bo'lganligi uchun tarjimonning matndagi ma'noni tushunishini turli darajalarda va turli birliklar uchun tahlil qilish mumkin.

Ikki tili odamlar so'zlarni bir xil so'zlarning lug'at tarjimalaridan farq qiladigan tarzda talqin qiladilar va bu psixologik tushuntirishga ega. Ikki tillilar uchun so'zlar

odatda kontekstda, ham jismoniy xususiyatlari, ham so'zlarga nisbatan odatlari, munosabati, moyilligi va niyatlari bilan belgilanadigan vaziyatlarda qo'llaniladi. Ushbu kognitiv va hissiy sharoitlar so'zlarni eshitganda yoki ko'rganda talqin qilinishiga (Xoler, 1973: 283) va ularga berilgan ma'nolarga ta'sir qiladi.

Etnik yoki siyosiy g'oyalar yoki his-tuyg'ularni bildiruvchi so'zlar odatda turli tillarda va madaniyatlarda turli xil ma'nolarga ega. Garchi bu so'zlar boshqa madaniyat va tillarda mavjud bo'lsa-da, ularga tegishli ma'nolar madaniyatdan madaniyatga farq qiladi va bu madaniy jihatdan uzoq tillarni tarjima qilishdagi qiyinchilikni tushuntiradi va nega ikki tillilarning tarjimalari ba'zan lug'at tarjimalaridan farq qiladi, chunki ular ma'nolarni boshqa madaniyatga moslashtiradi. tillar o'rtasida almashinadi . Yuqoridagilar mumkin, chunki ikki tilli bo'lish ikki madaniyatlikni ham anglatadi.

Bitta tilda biror ishni qilishni o'rganish boshqa tilda ham buni amalga oshirishga kafolat bermaydi. Tabiiy fanlar yoki sof san'atdan farqli o'laroq, tillar tarjima faoliyatiga ta'sir qiluvchi turli xil xususiyatlarga ega bo'lib, uni qiyinlashtiradi. Misol uchun, agar so'zma-so'z yoki iborani iboraga tarjima qilish kerak bo'lsa, bu mashina tarjimasi taqdim etadigan natijaga juda o'xshash natija beradi; Buning sababi shundaki, so'zma-so'z tarjima ekvivalent mahsulotni yaratadi, lekin hatto yaqin turdosh tillarda idiomatik iboralar yoki sintaksisda ba'zi farqlar mavjud (Malakoff va Xakuta, 1991).

O'z ona tilini yoki yaqin ona tilini bilmaydigan ikki tilli kishi o'z tilida fikr yuritishda qiynalishi va ikkinchi tilda fikr bildirishni oson topishi mumkin.

Tarjimonlar (Lambert, 1978) ma'ruzachi xabarining har bir tafsilotini yozib olishda va uni boshqa tilda hech narsani qoldirmasdan etkazishda jiddiylik bilan qo'llanilganligi uchun alohida odamlar hisoblanadi. Lambertning fikriga ko'ra, tarjimonlarning ikki tilliligi ularga aqlning, sezgirlikning va nimani nazarda tutayotganini va nimani nazarda tutayotganini aniqlashning maxsus shakllarini ta'minlaydi.

Tarjimani odatda tug'ma mahorat deb hisoblash mumkin, uni boshqa har qanday mahorat kabi yo'l-yo'riq orqali rivojlantirish mumkin. Bu tabiiy tarjima deb ataladi, uni Xarris va Shervud (1978: 155) "buning uchun maxsus tayyorgarlikka ega bo'lmagan odamlar tomonidan kundalik sharoitda amalga oshiriladigan tarjima" deb ta'riflagan. Bu fikrni deyarli barcha ikki tilli bolalar tibbiy, yuridik yoki ma'muriy ishlar kabi turli vaziyatlarda kattalar uchun tarjima qilishi yoki tarjima qilishi mumkinligi bilan tasdiqlanadi. Xarris va Shervudning fikriga ko'ra, qobiliyat tabiiy narsa bo'lsa-da, lekin tabiiy tarjimon o'tishi mumkin bo'lgan bosqichlar mavjud va uning fikricha, tarjima ikki tillilik bilan birga keladi, ya'ni ular nutq o'rtasidagi munosabatga o'xshashdir. til va muloqot qilish qobiliyati.

Turi (1995), garchi tarjimaga moyillik ikki tillilik bilan birga bo'lsa-da, tarjimon mahoratining namoyon bo'lishi interlingualizmga, ya'ni tillar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar o'rtasidagi munosabatni o'rnatish qobiliyatiga bog'liq, degan fikrda.

Xarris va Shervud (1978: 165-166) ga ko'ra tabiiy tarjimon quyidagi bosqichlardan o'tishi kerak, jumladan:

- Birinchi bosqich - bu tarjimon asosan bir so'zdan foydalanadigan tarjimadan oldingi bosqich. Buning sababi shundaki, bola bir tilli bo'lib, hali ham bir so'zli jumla bosqichida.

- Ikkinchi bosqich avtomatik tarjima bosqichi deb ataladi, bunda tarjimon o'zi aytgan yoki yozgan narsalarni boshqalarga tarjima qiladi. Bu shaxsiy tarjima sifatida ham tanilgan. Ammo sub'ektning o'z so'zlari boshqa odamlarga tarjima qilinganda, bu shaxslararo tarjima deb nomlanadi.

- Oxirgi bosqich transduktsiya deb ataladi, bunda tarjimon boshqa ikki kishi o'rtasida vositachi sifatida ishlaydi.

Tadqiqot natijalari: Xarrisning so'zlariga ko'ra, yosh tarjimada tug'ma mahoratga hissa qo'shadigan asosiy omil, ammo biz boshqa omillar ham borligini his qilamiz. Yosh shunchaki biologik omil bo'lib, til va ijtimoiy omillar kabi boshqa omillar ham mavjud. Ikki tillilik haqidagi argumentni yoshga qarab cheklash argumentning haqiqiylikni cheklaydi. Garchi bolalar tarjima sohasida maxsus tayyorgarlikdan o'tmasdan tarjima qilishlari mumkin va qilsa ham, bunday tarjima xabarning madaniy oqibatlarini hisobga olmaydi va muloqotda to'siqlar yaratishi mumkin. Tarjima hatto kamroq funktsional ortiqcha va spontan bo'lishi mumkin.

Yuqoridagilardan xulosa qilish mumkinki, tarjima odatda ikki tillilik bilan birlashtiriladi. Darhaqiqat, Shennon (1987:115) tarjima qilish ikki tillilik bilan birgalikda, ya'ni ular tilda gapirish va muloqot qilish qobiliyati o'rtasidagi munosabatlarga o'xshash munosabatga ega ekanligini yozadi. Turi (1995), tarjima qilish ikki tillilik bilan bog'liq bo'lsa ham, tarjima qilish qobiliyati aslida tillar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar o'rtasidagi munosabatni o'rnatish qobiliyatiga bog'liq, deb hisoblaydi Turi (1995). xuddi shunday tarjima qiling, chunki har bir tarjimonning shaxsiy xususiyati yoki uning ikki tilni bilishi bajarilgan tarjima ishining muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligini belgilaydi.

Shu bilan birga, kompetentsiya yoshga bog'liq bo'lishi mumkinligi e'tirof etiladi, chunki kishining yoshi o'sib borishi bilan til bilimining ortishi mumkin. shuni ham aytish kerakki, bir xil asarning odamlar tomonidan tarjima qilinishidagi farq bir tildan ikkinchi tilga o'tkazish qobiliyati bir shaxsdan boshqasiga har xil bo'lishi bilan bog'liq. Hamma narsa har bir insonning tillararo qobiliyatiga bog'liq.

Ikki tilli tug'malikning tarjimaga ta'siri

Psixolingvistik nuqtai nazardan, tilshunoslikda tug'ma so'zi bolaga atrof-muhit bilan aloqa qilishdan ko'ra tezroq va ko'proq grammatik gapirishga imkon beradigan irsiy til qobiliyatini anglatadi. Bu, shuningdek, bolalarda o'z muhitida eshitadigan tilda gapirishni o'rganish uchun maxsus moyillikni anglatadi.

o'z tilining asosiy tuzilishi va lug'atini deyarli yoki to'liq o'zlashtirgan bo'lsa, qasddan amalga oshiriladigan faoliyatdir . Ko'p odamlar, albatta, hech qachon o'zlarining birinchi tilidan ko'proq narsani o'zlashtirmaydilar; ikkinchi til bilan aloqada bo'lganda, tilning qanchalik murakkab ekanligini va uni keyinchalik o'zlashtirish uchun qancha kuch sarflash kerakligini tushunadi. Demak, bitta tilni bilish ikkinchi tilni o'rganishga katta to'siq bo'lib, har ikki tilni bilish darajasi bir xil bo'lishiga yoki mukammal tarjimon bo'lish uchun yetarli bo'lishiga ishonmaslik kerak. Bu haqiqatki, juda oddiy odam o'z ona tilini ongsiz ravishda oson o'zlashtiradi, odamlar boshqa intellektual qobiliyatlari bilan farq qilganidek, qo'shimcha tillarni o'rganish uchun ongli qobiliyatlari ham farqlanadi; shuning uchun ikki tilli bo'lish qo'shimcha til(lar)ning nozik tomonlarini tushuna oladigan odam bo'lishni anglatmaydi. Olingan ikki tillilik ikki til o'rtasida, xususan, so'zlarning ma'nosida o'zaro aralashuvga olib keladi; grammatik aralashuv va tizimli interferensiya.

motivatsiya kabi boshqa omillar ham mavjud . Tarjimaga ixtisoslashgan moyilliklarni qo'llash uchun muhim omillar bo'lgan muhit. Ko'nikmalar vaqt o'tishi bilan rivojlanadi va bu rivojlanish yosh bilan bog'liq bo'lgan tabiiy tarjima tushunchasiga zid keladi. Buning sababi, doimiy mashq qilish bilan tarjima qilish harakati o'zining tabiiyligini yo'qotadi.

Tabiiy tarjima nima? Tarjima Ketford (1965), Turi (1995), Nida (1964) va boshqalar kabi ko'plab nazariyotchilar tomonidan muloqot usuli deb hisoblangan . Toury (1995: 248), masalan, uni ijtimoiy-madaniy nuqtai nazardan kommunikativ matn ishlab chiqarish usuli sifatida belgilaydi. Ijtimoiylashuvni o'z ichiga olgan ushbu ta'rifga ko'ra, tarjimon me'yoriy fikr-mulohaza deb ataladigan narsani oladigan qayta aloqa strategiyasi mavjud. Jamiyat normalari maqsadli til va madaniyatni aks ettiradi. Biroq, tarjima qilishning o'ziga xos usuli yo'q, chunki muvofiqlikning universal mezonini yo'q. Bu mezonlar bir ijtimoiy guruhdan boshqasiga farq qiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, birinchidan, tug'ma ikki tilli kishi ko'pincha tarjima qilish uchun biron bir tilni yaxshi bilmaslikdan aziyat chekadi, ba'zilar esa hatto tilni to'liq bila olmaydigan alingualizm deb ataladigan kasallikdan azob chekishadi. Ikkinchidan, ikki tilda tug'ilganlar ko'pincha yuqori sifatli tarjimalarni taqdim etish uchun maqsadli til madaniyatini yaxshi bilishmaydi yoki manba til va uning madaniyatining qaysi jihatlariga alohida e'tibor bilan qarash kerakligini tushuna olmaydi. Uchinchidan, tug'ilgan ikki tillilar ko'pincha qiyin matn bilan ishlash uchun analitik lingvistik ko'nikmalarga ega emaslar.

Boshqa tomondan, o'zlashtirilgan ikki tilli so'zlashuv so'zlari, jargon va dialekt bo'yicha tug'ilgan ikki tilli kishi ega bo'lgan chuqur bilimga ega bo'lmasligi mumkin, garchi Bell Rojer (1976: 132) bo'yicha ikki tillilik bikulturalizm bo'lib, bu aslida har qanday kishi so'zlashuv so'zlari, jargon va dialekt bo'yicha chuqur bilimga ega

bo'lmasligi mumkin. O'zini ikki tilli deb atasa, u ikki tilli madaniyatni ham yaxshi bilishi kerak.

Tarjimonning sovg'alari nafaqat inson hayotini ko'rishning kengligi va chuqurligini, balki biz uchun o'ta muhim xususiyatni - boshqa xalqning ruhiy tuzilishini hayotiy qabul qilishni, ularning psixologiyasiga g'ayrioddiy sezgirlikni, hayratlanarli qobiliyatni namoyon etadi. boshqa etnik guruhning uslubiga o'tish. Shuning uchun faqat tilda gaplashish emas, balki ikki tilli va ikki madaniyatli bo'lish ham etarli. Masalan, Aytmatovning ikki tilliligi uning iste'dodiga xosdir. Bu uning badiiy “men”ining muhim jihatini ochib beradi; va shuning uchun uning laboratoriyasida "muallif tarjimai" allaqachon yaratilgan matnning shunchaki mexanik takrorlanishi emas, balki yangi o'quvchilar guruhining etnik kelib chiqishini hisobga olgan holda uning yangi va chuqur o'ylangan versiyasidir.

Tarjimon sifatida, (Kuk: 2003) kabi “ikki grammatika bilan murakkab ruhiy holatga” ega bo'lish hali ham nisbatan kam sonli individual tarjimonlar erishgan ideal bo'lib qolayotganini ko'rsatadi (hatto Kamerun kabi “ikki tilli” mamlakatda ham), lekin bu shuni anglatmaydi. ikki tillilar kam, chunki bu maqolada ikki tillilik rasmiy tillarni egallashdan tortib ikki milliy tilni egallashgacha bo'lgan davomiylikdir, degan fikrga ega.

Afrika tillari til uchun har qanday ovoz tizimini sifatli qilish uchun barcha mezonlarni tasdiqlashini ta'kidlamasdan yakunlashning o'zi kifoya qilmaydi. Hech bir til boshqa til uchun o'lchov tayog'i bo'lib xizmat qilmaganligi sababli, afrika tilini o'z ichiga olgan ikki tillilikni qoralash asossiz snobizmga teng bo'ladi, chunki ularning har birini o'rganish har qanday Evropa tili kabi harakat talab qiladi. Jeykobson (1953) Romaine, (1995) shunday yozadi: “Men uchun ikki tillilik tilshunoslikning asosiy muammosidir”. Lingvistik haqiqatni hisobga olsak, barcha tillar murakkabligi va ularni o'zlashtirish qiyinligi jihatidan tengdir.

Xulosalar. Xuddi Kaya (2007) ta'kidlaganidek, har qanday ikki tilli tarjima qila oladimi, degan savolga aniq javob yo'q. Buning sababi, barchasi tarjima atamasi nimani tushunishiga bog'liq. Shaffner, Kristina (2001) asarida keltirilgan AA Potebniyadan iqtibos bilan ham yakunlayman: “Ikki tilda so'zlashuvchi kishi bir tildan ikkinchi tilga o'tganda o'z fikrining xarakteri va yo'nalishini o'zgartiradi va ularni shunday o'zgartiradi. Uning irodasining harakatlari ... fikrlash yo'nalishini o'zgartiradigan va keyin uning keyingi yo'nalishiga faqat bilvosita ta'sir qiladigan usul. Bu harakatni svetoforning poyezdni boshqa yo'lga o'tkazishda qilgani bilan solishtirish mumkin”.

Ammo agar biz ikki tillilik va mualliflar tarjimalarining harakatlantiruvchi kuchlari, relslari, marshrutlari haqida gapiradigan bo'lsak, Potebniya metaforasini davom ettiradigan bo'lsak, shuni aytishim mumkinki, umuman olganda badiiy tarjima, xususan, muallif tarjimai bir yo'nalish emas. "asosiy", qolganlari esa "ikkilamchi".

Ikki tillilik zarur, lekin tarjima mahorati va samaradorligi uchun yetarli emasligi inkor etib bo‘lmaydigan haqiqatdir. Boshqa talablarga tabiiy qobiliyat, tayyorgarlik va madaniy ma'lumot kiradi. Har bir tarjimon olimning o‘z uslubi, terminologiyasi va ma’nolarni etkazish usullarini joriy etish zarurati tarjima faoliyatida muhim rol o‘ynaydi.

ADABIYOTLAR

1. Kholers, PA (1973), Tarjima va ikki tillilik, Jorjda, AM (Ed.), Aloqa, til va ma'no, Psixologiya istiqbollari. Nyu-York: Basic Books, Inc Publishers 280-290-betlar
2. Thiery, C. (1978). Haqiqiy ikki tillilik va ikkinchi tilni o'rganish Gerver, D. & Sinaiko, H. (Eds.), Language, Interpretation and Communication, New York: Plenum Press. 145-153-betlar.
3. Allashev Akbarbek Anvar o‘g‘li. (2024). TARJIMON TUSHUNCHALARI VA ONLAYN IJTIMOYIY TARMOQLARDA TARJIMA: KONSTRUKTIV VA KONTESTATSIYA. PEDAGOGS, 58(2), 87–103. Retrieved from <https://pedagogs.uz/index.php/ped/article/view/1353>
4. Xarris, B va Shervud, B. (1978). Gerverda tug'ma ko'nikma sifatida tarjima qilish, D. & Sinaiko, H. (Eds.) Language, Interpretation and Communication, Nyu-York. Plenum matbuoti. 155-170
5. Bobildan keyin kitobining ikkinchi nashriga so'zboshi, Oksford: Oksford universiteti nashriyoti, 1992. Halliday tomonidan keltirilgan. 39.
6. Nyumark, Piter (1988). Tarjima darsligi, Nyu-York va London: Prentice Hall.
7. Reiss, Katarina (1989). Matn turlari, tarjima turlari va tarjimani baholash. In: Chesterman, Andrew (ed.1989). Tarjima nazariyasi bo'yicha o'qishlar. Xelsinki: Oy Finn Lectura Ab.
8. Catford, JC, (1965). Tarjimaning lingvistik nazariyasi, London.
9. Gentzler, Edvin (2001). Zamonaviy tarjima nazariyalari. 2- nashr. London va Nyu-York: Routledge
10. Xolms, Jeyms S. (1972/1988). “Tarjimashunoslikning nomi va tabiati” In: Jeyms S. Xolms, Tarjima! Adabiy tarjima va tarjimashunoslikka oid maqolalar, Amsterdam: Rodopi, 67–80-betlar.
11. Shaffner, Kristina. 2001. Skopos nazariyasi. Routledge tarjimashunoslik ensiklopediyasida, ed. Mona Beyker va Kirsten Malmkjær tomonidan. London/Nyu-York: Routledge, 235-238-betlar.